

Helyi tanterv

Hon- és népismeret

5. évfolyam

Törvényi háttér

5/2020 (01.30.) Korm.rendelet

A Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet módosításáról

Magyar Közlöny 17.

Az Oktatási Hivatal által javasolt Kerettanterv alapján

Készítette: Szombathné Nagy Andrea

2020

Hon- és népismeret

A hon- és népismeret tartalmazza a népünk kulturális örökségére leginkább jellemző sajátosságokat, nemzeti kultúránk nagy múltú elemeit, a magyar néphagyományt. Segíti a közösségi, nemzeti azonosságtudat kialakítását. Rendszerezett ismeretanyagként lehetőséget teremt a magyar népi kultúra értékeinek megismerésére, a különböző kultúrákat, a környezet értékeit megbecsülő és védő magatartás, illetve a szociális érzékenység kialakítására.

A tanulók felfedezik, hogy a nemzedékeken át létrehozott közösségi hagyomány összeköti őket a múlttal, és segít nekik eligazodni a jelenben.

A tantárgy megalapozza a tanulók nemzeti önismeretét, nemzettudatát, a tevékeny hazaszeretetet. Tudatosítja a tanulóknál, hogy először minden népnek a saját hagyományait, nemzeti értékeit kell megismernie, hogy azután a nemzetiségek, a szomszéd és rokon népek, valamint a világ többi népének kultúráját, az egyetemes értékeket, a köztük lévő kölcsönhatást is megérthesse.

A tananyag témakörei az ismeretek egymásra épülésével, rendszerben történő megjelenítésével lehetővé teszik, hogy a tanulók megismerjék, megértsék a hagyományos gazdálkodó életmód szemléletét, amely a természettel való harmonikus együttélésre alapult, valamint a polgári értékeken alapuló városi életforma sajátosságait is.

Fontos szerepet kap az önértékelés, a társak értékelése, a csoportban történő reflektív értékelés, amelynek alapját képezi többek között az önálló ismeretelsajátítás keretében végzett gyűjtőmunka, forráselemzés, illetve a kooperatív tevékenységekben való részvétel is.

A hon- és népismeret tantárgy a Nemzeti alaptantervben rögzített kulcskompetenciákat az alábbi módon fejleszti:

A tanulás kompetenciái: A tanuló az aktív tanulást önállóan, valamint másokkal is együttműködve alkalmazza céljai megvalósítása érdekében. Tanári iránymutatással, segítséggel képes a hiteles források feldolgozására, a lényegkiemelésre. Mások véleményének, egyéni tapasztalatainak megismerésével fejlődik vitakultúrája, hálózati csoportos tanulási képessége.

A kommunikációs kompetenciák: Az információcsere változatos területeken valósulhat meg, a hagyományos auditív és vizuális csatornák mellett a digitális lehetőségek alkalmazásával. Kommunikációközpontú helyzetgyakorlatokban, játéksituációkban (színjátékszerű népszokások, köszöntők, mondák, mesék, népdalok, népi játékok, mondókák) alkalmazni tudja az elsajátított kötött nyelvi formájú és improvizatív szövegeket.

A digitális kompetenciák: A tanuló információk gyűjtéséhez és rendszerezéséhez a könyvtári dokumentumok mellett forrásként használja az elektronikusan elérhető szakirodalmat, képgyűjteményeket (múzeumok online adatbázisait).

A matematikai, gondolkodási kompetenciák: A tanuló elsajátítja a hon- és népismeret alapfogalmait; információkat, tényeket, adatokat gyűjt, válogat, rendszerez. Összehasonlítja a természeti környezet által meghatározott életmódbeli különbségeket, a közösségi szerepeket, összefüggéseket állapít meg, következtetéseket, magyarázatokat fogalmaz meg.

A személyes és társas kapcsolati kompetenciák: A tanuló érveit, gondolatait, véleményét szabadon kifejti, ugyanakkor nyitott a pedagógus útmutatásaira, társai észrevételeire, amelyek hatására álláspontját rugalmasan kezeli, korábbi döntéseit felülbírálja, módosítja. Fejlődik, alakul az önismerete-énképe, nyitottá válik a másik ember élethelyzete iránt.

A kreativitás, a kreatív alkotás, önkifejezés és kulturális tudatosság kompetenciái: A tanuló a tanulási folyamat során kreatív alkotásokat tud létrehozni, valamint alkalmazza a művészi önkifejezés elemeit a tanult népművészeti motívumok és alkotások segítségével a szülőföld értékeinek megörökítése során.

Munkavállalói, innovációs és vállalkozói kompetenciák: A tanuló nyitottá válik a foglalkozások, mesterségek megismerésére, a munkavégzésben rejlő fejlődési folyamatok, az alkotó tevékenység személyiségfejlesztő hatásának felismerésére. Fejleszti kreativitását, képzeletét, problémamegoldó és mérlegelő gondolkodását a megismert hagyományos munkafolyamatok saját korának munkafolyamataival történő összehasonlító elemzése során.

5. évfolyam

A hon- és népismeret tantárgy a régebbi korok – különös tekintettel a 19-20. század fordulójára – jellemző városi és falusi életet mutatja be, középpontba helyezve a mindennapi tevékenységeket, az ünnepi szokásokat, valamint ezek táji eltéréseit. Ennek a tanulási folyamatnak a lokális értékek megismerése ad keretet. A szülőföld honismereti, népismereti jellemzőiből kiindulva körvonalazódik a magyar népi kultúra sokszínű világa, majd ismét visszatér a szülőföldhöz. A tanév során megszerzett sokféle tudás és tapasztalat tükrön keresztül nyílik lehetőség a helyi értékek, hagyományok újbóli értelmezésére.

A tananyag épít az általános iskola korábbi évfolyamain tanult magyar nyelv és irodalom, ének-zene, vizuális kultúra, valamint testnevelés tantárgyakban megjelenő népköltészet, népzene, népművészet és néptánc ismeretekre.

A tananyag központi eleme a néphagyományok élményszerű megismerése, amelyben a tanulók cselekvő és alkotó módon vesznek részt, tapasztalati úton és személyes élményeken keresztül is jutnak el az elméleti ismeretekig, az összefüggések meglátásáig. A tanulói munkaformák között kiemelkedő szerepet kap a kooperatív csoportokban történő együttműködés. Ezért minden témakörben jelentős szerepe van a tanulók önálló gyűjtőmunkájának és az erre épülő tudásmegosztási gyakorlat erősítésének, a prezentációs készség fejlesztésének.

A hon- és népismeret tantárgy alapóraszám: 34 óra.

Az 5. évfolyamon a hon- és népismeret tantárgy kerettantervi alapóraszám: 34 óra (34 hét), projekt órákkal kiegészítve 36 óra (36 hét).

	Heti óraszám	Éves óraszám
5. évfolyam	1	36 óra

A témakörök áttekintő táblázata:

Témakör neve	Javasolt óraszám
Az én világom	6
Találkozás a múlttal	20
Örökségünk, hagyományaink, nagyjaink	8
Projekthét	2
Összes óraszám:	36

Tematikus egység: témakör	Az én világom	Órakeret 6 óra
Tanulási eredmények	<p>A tanuló</p> <ul style="list-style-type: none"> – megtapasztalja a legszűkebb közösséghez, a családhoz, a lokális közösséghez való tartozás érzését; – megismeri a közvetlen környezetében található helyi értékeket, felhasználva a digitálisan elérhető adatbázisokat is. – nyitottá válik a családi és közösségi értékek befogadására; – megbecsüli szűkebb lakókörnyezetének épített örökségét, természeti értékeit, helyi hagyományait; <p>önálló néprajzi gyűjtés nyomán, digitális archívumok tanulmányozásával bemutatja szülőföldje hagyományos értékeit.</p>	
Fejlesztési feladatok és ismeretek	<ul style="list-style-type: none"> – A családtagok, a közösség emberi értékei iránti érzékenység fejlesztése – Ok-okozat összefüggések felismertetése – Kommunikációs készség fejlesztése – Az önálló ismeretszerzés erősítése – A nemzedékek közötti távolság csökkentése – Az önálló ismeretszerzésben való jártasság növelése – Ismeretek megosztási készségének fejlesztése 	

	<ul style="list-style-type: none"> – Családi történetek, családfa – Szomszédság, rokonság fogalma, rokoni viszonyok, elnevezések – A település jellegzetes mesterségei – Nagyszüleink, dédszüleink és a régebbi korok erkölcsi normái – A lakóhely épített és természeti környezetének adottságai, helytörténete, néphagyományai
Fogalmak	család, rokon, közösség, helyi értékek, helytörténet, mesterség, foglalkozás, norma, épített környezet, természeti környezet, fenntarthatóság
Javasolt tevékenységek	<ul style="list-style-type: none"> – Családfa készítése a rokoni viszonyok, elnevezések alkalmazásával – Családi történetek gyűjtése, mesélése a nagyszülők, dédszülők gyermekkorából. A megismert családi történetek megosztása – az önkéntesség betartásával – az osztályközösséggel – A felmenő családtagok, rokonsághoz tartozó személyek életének időbeni behatárolása, családi időszalag készítése – A helyi hagyományok megismerése, feldolgozása krónikaírással. – A településre jellemző mesterségek összegyűjtése, rendszerezése valamilyen grafikai szervező segítségével – A közvetlen környezet értékeinek feltárása páros vagy csoportmunkában: épített örökség elemeinek makett formájában történő elkészítése, tabló a természeti értékekről.

Tematikus egység: témakör	Az én világom	Órakeret 20 óra
Tanulási eredmények	<p>A tanuló</p> <ul style="list-style-type: none"> – érdeklődő attitűdjével erősíti a nemzedékek közötti párbeszédet. – érvekkel tudja alátámasztani, hogy a természet kínálta lehetőségek felhasználásának elsődleges szempontja a szükségletek kielégítése, a mértéktartás alapelveinek követése. – megismeri a gazdálkodó életmódra jellemző újrahasznosítás elvét, és saját életében is törekszik ennek megvalósítására. 	

	<ul style="list-style-type: none"> – megbecsüli az idősebb családtagok tudását, nyitott a korábbi nemzedékek életmódjának, normarendszerének megismerésére, elfogadására; – ok-okozati összefüggést állapít meg az eltérő természeti környezet és a különböző tájakon élő emberek eltérő életmódja között.
<p>Fejlesztési feladatok és ismeretek</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Ok-okozat összefüggések felismertetése – Kommunikációs készség fejlesztése – Az önálló ismeretszerzés erősítése – A környezettudatos szemlélet fejlesztése – Az életmódot befolyásoló természeti tényezők megismerésének bővítése – Az egymásra utaltság, a közösen végzett munka jelentőségének megismerése – A lakókörnyezet funkciójának megértése – Mesterségek megismerése nyomán a fizikai munka megbecsülése, értékelése – A magyarok és a magyarországi nemzetiségek házainak külső jellegzetességei, táji különbségei – A családon belüli munkamegosztás – A keresztény ünnepek a népi hagyományokban: – Őszi jeles napok, ünnepek – Karácsonyi ünnepkör, köszöntők, színjátékszerű szokások – Farsangköszöntők, maszkos alakoskodások, iskolába toborzó szokások – Nagyböjt, böjti játékok, húsvéti ünnepkör szokásai – Májusfaállítás, pünkösdi szokások – Szent Iván-napi szokások, nyári jeles napok, – A közösségi alkalmak (vásárok, pásztorünnepek, búcsúk) és jelentőségük a hagyományos közösségi életben – Keresztelő, népi játékok, gyereklakodalom – Leány-, legényélet jellegzetességei, szokásai – A lakodalom, lakodalmi szokások – A társas munkák és gazdasági, társadalmi jelentőségük – A munkaalkalmakhoz (aratás, szüret, fonó, tollfosztó, kukoricafosztó) kapcsolódó szokások és játékok – Hétköznapi és ünnepi viselet – Hagyományos paraszti ételek – A népi táplálkozás jellemzői – A gazdálkodó ember legfontosabb munkái

	<ul style="list-style-type: none"> – Gyermekjátékok – A városi életforma sajátosságai és változásai a 19-20. században
Fogalmak	<p>jurta, veremház, sparhelt, munkasarok, szentsarok, munkamegosztás; jeles nap, böjt, advent, köszöntő szokások, lucázás, kántálás, betlehemezés, regölés, aprószentek napi vesszőzés, háromkirályjárás, iskolába toborzó szokások, böjti játékok, kiszehajtás, villőzés, húsvét, zöldágjárás, komatálküldés, májusfaállítás, pünkösdölés, pünkösdkirályné-járás, nyári napforduló, kaláka, pásztorünnep, búcsú, gyereklakodalom, leányélet, legényélet, lakodalom; szántás, vetés, aratás, szüret, szilaj és félszilaj pásztorzkodás, fonás, szövés, fonó, ing, gatyka, pendely, szoknya, kötény, ünnepi viselet, böjtös nap, kenyérsütés, téli étrend, nyári étrend, fonó, tollfosztó, kukoricafosztó, vásár, körjáték, utánozó játék, eszközös játék, sport jellegű játék, gyermekfolklór, népi játék, kávéház, kaszinó, „korzózás”, polgár, munkás, értelmiség, keresztelő</p>
Javasolt tevékenységek	<ul style="list-style-type: none"> – Tanulmányi kirándulás néprajzi tematikájú kiállítás megtekintésével – Az évszázaddal korábbi idők családon belüli, korosztályok és nemek szerinti munkamegosztás összehasonlítása a mai kor feladataival – Népi játékok élményszerű elsajátítása: sport jellegű, mozgásos játékok, párválasztó játékok megtanulása és eljátszása – A különböző jeles napokhoz, keresztény ünnepi szokásokhoz kapcsolódó témanap, tematikus hét vagy témahét szervezése, tablókészítéssel, kiválasztott ünnephez kapcsolódó szokások hagyományhű, dramatikus megjelenítésével – A kalendáriumi szokásokhoz kapcsolódó szokásokról, tevékenységről előadás készítése pl. termés- (pl. lucabúza ültetés), férj- (pl. András napi böjtölés), időjárásjóslás (pl. hagymakalendárium); – Vásári témanap, tematikus hét vagy témahét keretében portékák elkészítése, vásári kikiáltók megtanulása, a vásári forgatag megjelenítése, az alku eljátszása, vásári élmények megosztása az osztályközösségben. – Vásári életképek bemutatása plakát vagy képregény készítésével

	<ul style="list-style-type: none"> – A hétköznapi viselet elemeinek összehasonlítása a gyerekek ruházatával képek alapján. A hasonlóságok és a különbségek megfogalmazása – A hagyományos paraszti táplálkozás jellemzőinek és a gyerekek étkezési szokásainak összevetése heti étrend készítésével. – Gyermekmondókák gyűjtése – A kor városi életformáját bemutató irodalmi szemelvények feldolgozása csoportmunkában
--	--

Tematikus egység: témakör	Örökségünk, hagyományaink, nagyjaink	Órakeret 8 óra
Tanulási eredmények	<p>A tanuló</p> <ul style="list-style-type: none"> – önálló néprajzi gyűjtés segítségével, digitális archívumok tanulmányozása nyomán be tudja mutatni a néprajzi tájak jellemzőit; – helyszínekhez kötött példákat tud mondani hazánk természeti értékeire, épített örökségekre; – nyitottá válik a hazánkban élő nemzetiségek kultúrája iránt. – meglátja az összefüggést a szülőföldhöz kötődés kialakulása és a lokális értékek megismerése között – életkorának megfelelő önálló alkotás keretében megjeleníti a magyar tudomány és kultúra eredményeit, a hungarikumokat; – tiszteletben tartja más kultúrák értékeit. 	
Fejlesztési feladatok és ismeretek	<ul style="list-style-type: none"> – A nemzeti identitástudat erősítése – A magyar népszokások, hagyományok, mint kulturális értékek megismertetése – Az önálló ismeretszerzés támogatása – Ismeretek megosztási készségének fejlesztése – Véleményalkotás gyakorlatának erősítése – Néprajzi tájak, tájegységek Magyarországon és a Kárpát-medencében – A magyarság kulturális öröksége a határon túli területeken – Dunántúl, Felföld, Alföld, és a kapcsolódó határon túli területek néprajzi jellemzői – Erdély és Moldva hon- és népismereti, néprajzi jellemzői – Néprajzi tájak, tájegységek Magyarországon és a Kárpát-medencében – A magyarság kulturális öröksége a határon túli területeken – A hazánkban élő nemzetiségek kultúrája, hagyományai – Természeti kincseink, az épített környezet értékei – A magyar tudomány és kultúra eredményei és alkotói a nagyvilágban – A hungarikumok 	
Fogalmak	<p>néprajzi csoport, nemzetiség, néprajzi táj, határainkon túl élő magyarok, szórvány, nemzeti összetartozás, haza, hazaszeretet, hungarikum, világörökség</p>	

<p>Javasolt tevékenységek</p>	<ul style="list-style-type: none"> – A határon túli magyarlakta területek, illetve a magyar nyelvterület nagy néprajzi tájainak azonosítása térképen. A magyar nyelvterületen élő néprajzi csoportok (pl. palóc, matyó, kun, székely), nemzetiségek (pl. német, szlovák, szerb, horvát) megnevezése – Egy-egy határon túli tájegység legfontosabb természeti kincseinek, épített örökségének, népszokásainak feldolgozása plakátkészítéssel csoportmunkában – Képek gyűjtése a megismert tájakra jellemző viseletekről, népi építészetéről, népművészetéről, hagyományokról. – Csoportonként tabló készítése egy választott táj kulturális jellemzőinek ábrázolásával – Képekből montázs készítése a nagy tájegységek területén lévő, a világörökség részét képező, illetve a magyar szellemi kulturális örökség helyszínekről, nemzeti parkokról, hungarikumokról – Gyűjtőmunkát követően egy-egy megismert helyi népszokás, népdal, népmese vagy monda dramatikus bemutatása – Világhírű magyar művészek és tudósok bemutatása, lehetőség szerint prezentációk, digitális tartalmak segítségével – A lakóhely nevezetes épületeinek, jeles szülötteinek történelmi korszakokhoz kötése, illusztrált történelmi időszalag készítése – Digitális vagy papír alapú térkép készítése a természetvédelmi, tájvédelmi területek jelölésével, jellemző növény és állatvilágának rövid felsorolásával
--------------------------------------	--

<p>Tematikus egység: témakör</p>	<p>Projekthét</p>	<p>Órakeret 2 óra</p>
<p>A pedagógus választása szerinti téma feldolgozása</p>		

A továbbhaladás feltételei az 5. évfolyam végén

	<p>A tanuló tisztában van</p> <ul style="list-style-type: none"> — Szomszédtság, rokonság fogalma, a fontosabb rokoni viszonyokkal, elnevezésekkel — egy település jellegzetes mesterségeivel
--	--

<p>A továbbhaladás feltételei az 5. évfolyam végén</p>	<ul style="list-style-type: none"> — a magyarok és a magyarországi nemzetiségek házainak fontosabb külső jellegzetességeivel — a családon belüli munkamegosztással — a fontosabb paraszti ünnepekkel, jeles napokkal — a fontosabb paraszti ünnepekkel, jeles naphoz fűződő néhány népszokással — a gazdálkodó ember legfontosabb munkáival és az azokhoz kapcsolódó fontosabb szokásokkal — a paraszti táplálkozás legfontosabb elemeivel — a fontosabb néprajzi tájakkal, tájegységekkel Magyarországon és a Kárpát-medencében — a magyarság kulturális örökségével a határon túli területeken
--	--